

11452

KULTUURHARIDUSLIKE ASUTUSTE KOMITEE
EESTI NSV MINISTRITE NÕUKOGU JUURES

LOENGUTE KESKBÜROO

J. PALK

**PUUVILJA- JA MARJAAIA
RAJAMINE**

RK „POLIITILINE KIRJANDUS” * TALLINN 1949

KULTUURHARIDUSLIKE ASUTUSTE KOMITEE
EESTI NSV MINISTRITE NÕUKOGU JUURES

LOENGUTE KESKBUROO

J. PALK

PUUVILJA- JA MARJAAIA
RAJAMINE

SUNDEKSEMPLAR

RK „POLIITILINE KIRJANDUS“. TALLINN 1949

Sissejuhatus

1939./40. a. külm talv ja saksa fašistlikust agressioonist tingitud sõda laostasid Eesti NSV puuviljanduse põhjalikult. 1945. aastal pakkus olukord sel alal kurba pilti: 3,5 miljonist viljapuust oli järel kõigest 0,5 miljonit. Terveksjäänud viljapuude ja marjapõõsaste saak oli nõrga agrotehnika ja väetamise tagajärjel madal. Uute puuvilja- ja marjaaedade rajamist pidurdas istutusmaterjali puudus, sest okupatsiooni ja sõja olukorras ei saadud nende tootmisele pöörata kuigi suurt tähelepanu.

Et aga puuviljandus on Eesti NSV põllumajanduses küllalt tähtis ja tulukas kõrvalharu, mille plaanikindlale väljaarendamisele partei- ja nõukogude organid osutavad tõsist tähelepanu, on meie puuviljanduse olukord kolme möödunud aasta jooksul märkimisväärselt paranenud. Olemasolevatesse aedadesse on juba sisse viidud kindel agrotehnika ja on paranenud väetamine. Viljapuukoolide toodang suureneb pidevalt. Selle baasil on rajatud märkimisväärses ulatuses uusi viljapu- ja marjaaedu. Nii istutati meil ainuüksi 1948. aastal põllumajanduslikes majandeis juurde 66 000 viljapuud 290-hektaarisel pindalal ja 80 000 marjapõõsast 45,5-hektaarisel pindalal. Põllumajandusministeeriumi puukoolides vääristati 170 000 viljapuualust ja paljundati 297 000 marjapõõsast. Kasvatati 1,5 miljonit viljapuualust. 1949. aastal vääristatakse neist 500 000, seega ühes aastas 3—4 korda rohkem kui kodanlikus Eestis. Väga palju on aga veel teha, sest Eesti NSV puuviljandusel on perspektiivplaani kohaselt täita suur ja vastutusrikas ülesanne: toota iga elaniku kohta 100 kg puuvilja ja marju aastas, s. o. varustada elanikkonda aasta läbi värskete ja töödeldud oma kodumaa puuviljanduse saadustega, mis on elanikkonna toitlusolude parandamise ja tervisliku seisundi tõstmise seisukohalt väga tähtis.

Kuna noorte viljapuude istikute valmiskasvatamine kestab harilikult 5—6 aastat, siis hakkavad meie viljapuukoolid neid massiliselt välja laskma alles alates 1951. aastast. Pärast istutamist vajavad viljapuud kasvamiseks veel 3—6 aastat, olenevalt liigist ja sordist, enne kui nad hakkavad nimetamisväärsset saaki kandma.

Et aga elanikkonna nõudmist oma kodumaa puuviljanduse toodetega võimalikult suures ulatuses kiiresti rahuldada, tuleb viljapuukoolide poolt toodetava istutusmaterjali baasil rajatavate puuviljaaedade kõrval tõsist tähelepanu pöörata massilisele suuremate marjaaedade võimalikult kiirele rajamisele, sest hea agrotehnika juures annavad marjapõõsad (sõstrad ja karusmarjad) küllaldast saaki juba teisel või kolmandal aastal ja puhmikud (maasikad ja vaarikad) juba esimesel või teisel aastal pärast istutamist. Marjaaedade massiliseks rajamiseks on puukoolides vastavat istutusmaterjali praegu küllaldaselt. Eriti soovitav on marjaistanduste võimalikult kiire rajamine meie noortes kolhoosides, millega on võimalusi kolhooside rahaliste sissetulekute suurendamiseks.

Siinkohal vajab selgitamist vää arusaamine puuviljaia suurest tööjõu-nõudlusest ja rahalisest kulukusest. Suuremat tööjõudu ja rahalist kulu nõuab peamiselt aia rajamine ja tarastamine. Enamikku nendest töödest on aga võimalik teha teiste majapidamistööde vaheaegadel. On aga aed kord rajatud, siis, nagu tähelepanekud näitavad, võib noort puuviljaaeda väga vähese tööjõuga korras hoida. Nii kulub Eesti NSV Teaduste Akadeemia Põllumajandusinstituudi Polli filiaalis 20-hektaarse noore puuviljaia korrashoiuks vegetatsiooniperioodil 2,5 inimese ja ühe hobuse tööjõud, seega üks tööline 8 hektaari aia kohta. Seejuures ei ole arvestatud viljapuude ridade vahel kasvatatavaid vahekultuure, mille saak läheb teiste majapidamisharude kasutusse, kuid kaasa on arvatud vahekultuur haljasväetiseks. Samuti ei ole arvestatud aedniku tööjõudu, mida kasutati võrade lõikamisel ja tööde juhtimisel. Seega tuleb arvestada, et noored puuviljaaiad on juba kande alguses täiesti tasuvad. Marjaistanduste kulukuse ja tööjõu-nõudluse kohta puuduvad kahjuks täpsemad andmed. Tööjõu-nõudlus on siin pinnaühiku kohta kahtlemata suurem, kuid ka saak on tunduvalt suurem ja varajasem.

Toodud andmed on küllalt reaalsed selle tõestamiseks, et noore puuviljaia korrashoid ei nõua kuigi palju tööjõudu. Sealjuures oli näitena toodud aed kolm aastat tagasi tugevasti umbrohtunud, mis veel praegugi kohati tunda annab. Kui aga noored puuviljaaiad rajada umbrohuvabadele muldadele, istutusplaan hästi läbi kaaluda ja aed nii suur planeerida, et ta võimaldab asjatundliku brigadiiri juhtimisel suurema või väiksema koosseisuga töötajate brigaadi spetsialiseerumise puuviljaaias ettetulevatele töödele, siis võib tööjõu-nõudlus suuremas puuviljaaias veel tunduvalt väheneda. Suuremad aiad sobivad organisatsiooniliselt kõige paremini karjakasvatuse suunaga suurpõllumajandesse. Et Eesti NSV põllu-

majanduse väljaarendamise suund ongi just selline, siis on meil suuremate puuviljaaedade rajamiseks kõigiti soodsaid eeldusi.

Et aga uued puuvilja- ja marjaaiad oma ülesande täidaksid, tuleb nende rajamisel vältida kõiki põhilisi vigu. Selleks on välja töötatud meie puuviljanduse üleriikliku korrastamise ja suunamise esialgsed juhendid, mida uute aedade rajamisel tuleb kindlalt arvestada ja millised kokkuvõetult on järgmised.

Puuviljanduse korrastamise üldpõhimõtted

Elanikkonna varustamine puuviljanduse saadustega peab baseeruma rajatavatel kõrgekvaliteedilise toodanguga suurematel viljapuaedadel kollektiivseis ja riiklikes majandeis. Sellega on välditud meie endise puuviljanduse põhiline viga: väikesed segatüübilised, enamikus ekstensiivselt hooldatud puuviljaaiad, mis andsid vähe ja madala kvaliteediga, kuid kõrge hinnaga toodangut. Selle kõrval tuleb tõsiselt tähelepanu pöörata ka väikeste koduaedade rajamisele kolhoosnikute, riiklike majandite töölise ja töölisasulate ning linnade elanike individuaalajamaadel puht omavarustuslikul otstarbel.

Puuviljaaianduse planeerimise seisukohast lähtudes on nii turu kui ka omavarustuse otstarbeid rahuldava puuvilja- ja marjaaiatüüpide juures tähtsamaks küsimuseks aia üldsuurus ja puuvilja- ja marjakultuuride vahekord. Puuviljandus nõuab intensiivset hooldamist, et saada maa-, puu- ja põõsaüksuselt kõrgeid, kuid madala omahinnaga saake. Seejuures on saagi omahind suures, hästi hooldatud puuviljaaias tunduvalt madalam kui väikeses hästi hooldatud aias. Maaharimise mehhaniseerimise, haljas- ja kunstväetiste tarvitamise ja sobivate vahekultuuride küsimuse lahendamise tõttu ei ole puuviljaaias suurus praegu teistest majapidamisharudest nii sõltuv kui varem.

Kollektiivseis ja riiklikes majandeis rajatavad suuremad puuviljaaiad peavad parema majandusliku tasuvuse ja kõrge kvaliteediga saagi huvides kujunema 5—10-hektaarilisteks. See võimaldab tõsta puuviljanduse osatähtsust teiste majapidamisharude kõrval ja asjatundliku tööjõu rakendamist, mis on üks põhilisi eeltingimusi aia nõuetekohasel korrastamisel.

Marjakultuuridele tuleb anda meie suuremates aedades, samuti koduaedades tähtis koht, sest marjakultuurid, nagu eespool mainitud, annavad viljapuudega võrreldes märksa varem saaki ja nende toodang on väga mitmekesiselt töödeldav. See tagab elanikkonna varustamise marjasaadustega ajal, millal viljapuud veel toodangut

ei anna või nende saak ei ole veel tarbimisküps. Et üksikute majandite asukohad ja olukorrad on väga erinevad, siis tuleb iga suurema aia rajamisel puuvilja- ja marjakultuuride vahekord lahendada olukorrale vastavalt. Peab aga märkima, et suurematest keskustest kaugemal pole kunagi otstarbekohane selliste marjaaedade rajamine, millele toodang tunduvalt ületab omatarbe, kuid ülejääk pole siiski küllaldane selleks, et vedu kaugemal asuvale turle end tasuks. Omatarvet rahuldava koduaia suurus oleneb esijoonese leibkonna liikmete arvust. 5—6-liikmelise leibkonna nõuete rahuldamiseks jätkub umbes 15—20 viljapuu, 30—40 sõstra- ja karumarjapõõsa, 100 m² maasikate ja 50—100 m² vaarikate saagist.

Suuremate puuvilja- ja marjaaedade sisustamisel liikide ja sortidega on üksikutes maakondades ja nende osades soovitatav silmas pidada järgmisi nõudeid.

1. Viljapuude osas: a) meie suuremate töölisasulate ja linnade lähemas ümbruses istutada viljapuudest esijoonese varajasi ja kõrge väärtusega dessertsorte, et kindlustada seega tarbijakonna kiiret varustamist varajaste ja transpordi suhtes õrnemate puuviljadega;

b) arvestades erinevaid kliimatingimusi ja mullastikuolusid ning viljapuude liikide erinevaid kasvunõudeid on soovitatav üksikute viljapuuliikide suureviisiline kasvatamine koondada järgmistesse rajoonidesse:

õunakasvatuse rajoon (Järva-, Viljandi-, Tartu- ja Valgamaa),
 hapukirsikasvatuse rajoon (Harju- ja Virumaa),
 pirni- ja ploomikasvatuse rajoon (Saare- ja Hiiumaa ning Läänemaa mereäärsed vallad);

c) eespoolnimetatud rajoonides rajatavates suuremates aedades on soovitatav viljapuuliike istutada tabelis nr. 1 näidatud vahekorras;

Tabel nr. 1
 Viljapuud liikide järgi %/0-des puuviljaaia pindalast

Rajoonid	Seemneviljalised		Luuviljalised	
	õuna- puud	pirni- puud	kirsi- puud	ploomi- puud
Viljapuude liikide vahekord võtta vastavalt rajoonile, missugusesse antud linnalähedane aiandusrajoon kuulub.				
Kirsikasvatuse rajoon	75	5	15	5
Õunakasvatuse rajoon	90	5	3	2
Pirni- ja ploomikasvatuse rajoon	60	20	5	15

d) elanikkonna pidevaks varustamiseks omamaise värsket puuviljaga on soovitatav õuna kui meie ainukeset hästi ja kaua säiliva

puuvilja erineva valmimisajaga sordirühmade kasvatamisel alu- seks võtta tabelis nr. 2 näidatud vahekordrad.

Tabel nr. 2

Õunapuude sordirühmade vahekord %/0-des puude arvust

Rajoonid	Suvisorte	Sügissorte	Talisorte
Linnalähedane aiandusrajoon	35	30	35
Kirsikasvatuse rajoon	10	25	65
Õunakasvatuse rajoon	5	15	80
Pirni- ja ploomikasvatuse rajoon	10	25	65

Kui linnade ja töölisasulate lähedased rajoonid varustavad turgu varajaste ja kõrge väärtusega dessertõunasortidega, siis kaugema- tes puuviljakasvatuse rajoonides on soovitatav kasvatada massiliselt just kauem säilivaid ja transpordikindlaid sügis- ja taliõunasorte turgude hilisemaks varustamiseks, suviõunasorte aga peamiselt omatarbe rahuldamiseks.

2. Marjapõõsaste osas tuleb linnade ja töölisasulate lähemas ümbruses rajatavates aedades suuremat rõhku panna maasikate ja vaarikate kasvatamisele, sest neid on kaugema maa tagant raskem transportida kui teisi marjaliike. Neis rajoonides on tarvis rohkem tähelepanu pöörata ka karusmarja kui lauamarja kasvatamisele. Marjapõõsaste soovitatav liigiline vahekord linnade ja töölisasulate läheduses, s. o. intensiivaianduse rajoonides, on näidatud tabelis nr. 3.

Tabel nr. 3

Viljapuude ja marjapõõsaste pindalad puuviljandusrajoonide järgi (0/0/0-des aia pindalast)

Rajoonid	Puuvilja- ja marjaaia pindalad (%-des aia üldpindalast)		Marjapõõsaid liikide järgi %-des marjaaia pindalast				
	vilja- puud	marja- põõsad	marjapõõsad			vaarikad ja maasikad	
			karus- marjad	mustad sõstrad	punased sõstrad	vaari- kad	maasi- kad
Linnalähedane aiandusrajoon	60	40	25	15	10	20	30
Kirsikasvatuse rajoon	70	30	30	20	20	10	20
Õunakasvatuse rajoon	80	20	30	20	20	10	20
Pirni- ja ploomi- kasvatuse rajoon	80	20	30	20	20	10	20

Vaarika ja maasika kasvatamise osatähtsuse määramisel intensiivaianduse rajoonis rajatavates aedades tuleb lähtuda esijoones kohaste kasvutingimuste olemasolust.

Esitatud soovitused ei ole maksvad töötlustoodanguks ettenähtud puuviljaaedade ja leibkonna omatarbeid rahuldavate koduaedade rajamisel. Esimesel juhul oleneb liikide vahekord töötlemise suunast ja liike ning sorte on harilikult vähe. Teisel juhul oleneb see isiklikust maitsest, kusjuures põhinõudeks jääb leibkonna varustamise võimalikkus aasta läbi värskete ja kodus töödeldud puuviljanduse saadustega koduaia toodangu baasil.

Need ongi tähtsamad üldiseloomuga põhilised küsimused, milledest puuvilja- ja marjaaedade rajamisel tuleb kinni pidada. Ainult nendest nõuetest kinni pidades võib meie puuviljandus täita oma eesmärgi: varustada elanikkonda plaanis ettenähtud vajalisel hulgal kodumaa puuviljanduse toodetega. Loomulikult on iga kollektiivne ja riiklik majand, kus rajatakse suurem aed, huvitatud selle tasuvusest. Viimane oleneb teataval määral küll eespooltoodud üldise iseloomuga asjaolude arvestamisest, kuid väga suurel määral iga üksiku puuviljaaia rajamisega, s. o. koha valikuga, maa-ala ettevalmistamisega ja istutusmaterjali ning istutusajaga seoses olevate küsimuste õigest lahendamisest. Suuremate aedade rajamisel neis küsimustes vigu tehes võib tasuvus hiljem küsitavaks muududa. Ühtlasi jääb osa meie puuviljaaedade lõppeesmärgist saavutamata. Seepärast tuleb esijoones iga suurema kui ka individuaalse puuvilja- ja marjaaia rajamisel põhjalikult kaaluda järgnevaid küsimusi.

Puuvilja- ja marjaaia koha valik ja sisustamine

Koha valikul tuleb kõrge toodangu ja madalate tootmiskulude seisukohast lähtudes valida antud tingimustes viljapuude, marja-põõsaste ja puhmikute kasvuks kõige soodsam pinnas. Selleks sobivad esijoones sellised mullad, kus nisu ja ristik kogu vajaliku maa-ala ulatuses nii kuivematel kui ka niiskematel aastatel hästi kasvavad. Niisugused maa-alad omavad kindlasti head ja ühtlast mullakihti, aluspõhja ja põhjavee seisu.

Pinnareljeefi osas on soovitav nõrk kallak lõuna või kagu poole, ilma suuremate lohkedeta, kust luneveel puudub äravoolu võimalus. Aia rajamiseks on sobimatud peale põhjakaarte kallakuga asukoha veel madalad kohad ja soodelähedased alad. Niisugustes kohtades kannatavad viljapuud ja nende õied sageli külmakahjustuste all. Mullaliikidest on aia rajamiseks kohasemad raskemad mullad. Kruusamuldadel, mida meil Põhja- ja Loode-Eestis rohkesti esineb,

kasvavad viljapuud ja marjapõõsad rahuldavalt, kui muld on savikas ja ei kannata niiskusepuuduse all. Õigem on suurem puuviljaaed rajada niiskele, kuivendussüsteemi abil parajasse sügavusse reguleeritud põhjavee seisuga maale kui liiga kuivale maale. On oluline, et viljapuude maa-alal põhjavee seis kesksuvel ei tõuse üle 1,5 meetri ja marjapõõsaste osas üle 1 meetri. Samuti on soovitatav, et põhjavee seis antud normidest palju allapoole ei langeks. Põhjavee seisu, pealismulla ja aluspõhja omaduste ning koostise kindlakstegemiseks on soovitatav iga hektaari kohta, olenevalt asukoha muutlikkusest, kaevata 1—3 umbes 1,5 m sügavust auku. Suurema puuviljaaia koha valikul ei tohi kinni pidada nõudest, et see asuks majandi keskuse lähedal, vaid ainumääravaks teguriks peab jääma hea asukoht. Kollektiivmajandeis, kus endiste üksiktalude hooned asuvad laiali, leidub harilikult aia rajamiseks valitud maa-ala lähedal hooneid, kuhu aiandusala vastutav töötaja või brigaadi liikmed elama paigutada.

Alles siis, kui on selgusele jõutud, et antud maa-ala on kõigile esitatud nõudeile vastav, võib suurema puuviljaaia rajamisel asukoha küsimuse lõplikult otsustada.

Pärast asukoha leidmist tuleb asuda maa-ala kaardistamisele ja aia eelplaani tegemisele. Selleks tuleb selgusele jõuda istutusmaterjali liikide ja sortide suhtes. Seejuures on soovitatav silmas pidada üldiste küsimuste all toodud juhendeid.

Ulatuslikke kõrvalekaldumisi üldjuhendeis soovitatud liikide vahekorrast võib teha suuremate aedade rajamisel mõnele viljapuule või marjapõõsaste ja puhmikute liigile eriti soodsate või ebasoodsate kasvutingimuste esinemise korral. Kui liikide vahekorra küsimus on lahendatud, tuleb määrata nende asukoht antud maa-ala piirides, seejuures silmas pidades, et mullaomadused ja viljapuude, marjapõõsaste ning puhmikute liikide tähtsamad kasvunõuded oleksid võimalikult sobivad, sest ainult liigi nõudeile vastaval mullal võime loota viljapuudelt ja marjapõõsastelt kõrget ja heakvaliteedilist saaki. Selleks peame tundma üksikute liikide kasvunõudeid, mis on mullastiku, niiskuse ja asukoha suhtes väga erinevad.

Viljapuudest on mulla koostise ja tuulte eest kaitstud asukoha suhtes kõige leplikum õunapuu. Sama võib öelda ka hapukirsipuu kohta, mis kasvab rahuldavalt ka kuivematel muldadel. Pirni- ja ploomipuu nõuavad raskemat huumusrikast mulda ja sooja ning tuulte eest kaitstud asukohta. Pirnipuu kasvab rahuldavalt ainult sügava aluspõhjaga muldadel.

Marjapõõsad ja puhmikud on üldiselt niiskusenõudlikumad kui viljapuud. Mustad sõstrad, vaarikad ja maasikad omakorda nõua-

vad suuremat niiskust kui punased sõstrad ja karusmarjad. Soojuse ja tuulekaitse suhtes on nõudlikumad maasikad ja vaarikad. Kõige leplikumad selles suhtes on punased sõstrad, välja arvatud uued suureviljalised sordid. Karusmarjad on üldiselt nõudlikumad kui sõstrad ja vajavad hea saagi andmiseks keskmise raskuse ja niiskusega muldi ning tuulte eest kaitstud asukohta. Seejuures on suureviljalised sordid nõudlikumad kui väikeseviljalised.

Mullastiku suhtes ei ole marjapõdsaste ja puhmikute nõuded eriti suured. Suuremate istanduste rajamisel on aga hea mullastik kõrgete saakide saamiseks olulise tähtsusega. Paremini sobivad selleks keskmise raskusega mullad, mis vastavad põhjavee seisuga suhtes varemtoodud nõudeile. Seega tuleb marjakultuurid paigutada aia rajamisel kõige niiskemale asukohale. Muld ei tohi aga olla püsivalt märg, külma aluspõhjaga ja happelise reaktsiooniga.

Suuremates puuviljaaedades ei ole soovitatav marjapõdsaste istutamine viljapuude ridade vahele, sest marjapõdsad soodustavad maa umbrohtumist ja võistlevad vanemate viljapuudega niiskuse ja toiteainete tarvitamisel. Vahekultuurina võiksid küsimuse alla tulla noores puuviljaaias ainult maasikad. Üldiselt tuleb pidada õigeks rajatavates puuviljaaedades ainult üheliigiliste kultuuride eraldi istutamist. See kergendab tööde läbiviimist, agrotehniliste võtete rakendamist ja taimekaitsetööde teostamist.

Kui viljapuude ja marjapõdsaste liikide vahekord ja asukoht on kindlaks määratud, tuleb lahendada nende asetusviisi ja vahekauguste küsimus. Nii viljapuude kui ka marjapõdsaste juures tarvitatakse meil peamiselt ruudukujulist ja ainult erandjuhtudel ristkülikulist asetusviisi. Mõlema viisi juures on valguse, maaharimise ja vahekultuuride kasvatamise küsimused hästi lahendatavad.

Vahekaugustena peetakse meie tingimustes praegu küllaldaseks seemneviljalistel tugeva kasvuga alustel 8×8 m, luuviljalistel ja seemneviljalistel nõrga kasvuga alustel 4×4 m, sõstra- ja karusmarjapõdsastel 2×2 m, vaarikail $0,5 \times 2,0$ m ja maasikail kaksikriidades $0,3 \times 0,25$ m; kaksikrea vahe on 0,8 m.

Viljapuude ja marjapõdsaste vahekaugused koduaedades võivad olla väiksemad.

Järgnevalt tuleb koostada täpne aiaplaan. Et see oleneb koha-peatsetest tingimustest, siis võib anda selleks ainult mõne üldise juhendi.

1. Aiaplaanis ei ole soovitatav näha kitsaid soppesid ja siilusid, mis raskendavad reavahede harimist. Kui need on suuremad ja tingimused sobivad, siis võib sinna planeerida marjapõdsad ja puhmikud.

2. Suured puuviljaaiad tuleb liiکلusteedega kvartaliteks jaotada.

Tuleb planeerida ainult hädavajalikud teed ja hoida need umbrohupuhtad, n. ö. „mustad“.

3. Viljapuuliikide ja marjapõõsaste vahekaugused kvartalite kui ka kogu aia ulatuses viidagu kooskõlla (8×8 , 4×4 , 2×2), et võimaldada vastavalt igasuunalist maaharimisriistadega liikumist.

4. Viljapuud ja marjapõõsad asugu tarast nii kaugel, et neid ei vigastataks maaharimisel traktorit või hobust pöörates.

Aiapialani valmistamisel tuleb tingimata lahendada ka tuulekaitseistanduse küsimus. Parimaks lahenduseks on, kui asukohta kaitsevad loomulikud metsad. Enamikul juhtudel aga tuleb tuulekaitse rajada, sest kaitseistandustel on täita väga mitmekülgne ja vastutusrikas ülesanne, alates viljapuude ja nende saagi otsest kaitsest tuule murdva ja vilja maharaputava jõu vastu ning lõpetades niiskusesolusid parandava ja temperatuuri tõstva toimega suvel ja talvel. Et kaitseistanduse mõju, olenedes maapinna reljeefist, ulatub 30—100 korda kaugemale kaitseistanduse kõrgusest, tuleb suuremates aedades rajada ka seesmisi tuulekaitseribasid. Meie oludes on soovitatav aia põhjapoolsele küljele rajada 5—10 m laiune kaitseriba harilikust kuusest ja läänepoolsele küljele istutada ühelt realt lehtpuud (pärnad, vahtrad, paplid). Kaitseribade rajamisega ei tohi viivitada, need tuleb istutada esimesel võimalusel pärast plaani koostamist. Ainult siis, kui kaitseribad on rajatud 2—3 aastat enne viljapuude istutamist, suudavad need, viljapuude arenemise kiirust arvestades, õigel ajal küllaldast kaitset pakkuda.

Suurema puuviljaaia asukohta ja sisustamise ning planeerimisega ühenduses olevad küsimused ei kerki koduaedade rajamisel kaugeltki nii teravalt esile, kuid jäävad üldjoontes siiski samaks.

Maa-ala ettevalmistamine

Juba aastakümneid tagasi jõudis Mitšurin oma katsete ja tähelepanekute alusel järeldusele, et taimede pikk eluiga, suur elujõud ja kõrge saak olenevad suuresti normaalsest kasvust noores eas, mis omakorda oleneb soodsaist kasvutingimustest. See tõde on saanud kogu taime- ja loomakasvatuse arendamise vankumatuks aluseks. Et meil rajatavad puuviljaaiad oma ülesande võimalikult kiiresti ja hästi täidaksid, ei ole lubatav ühegi suurema aia istutamist enne läbi viia, kui noortele puudele ja põõsastele on loodud kasvamiseks täiesti soodsad tingimused. See väljendub antud maa-ala veeolude korraldamises, pinna tasandamises, järk-järgult sügavama maaharimise abil tegusa mullakihi süvendamises, mulla struktuuri parandavate ja umbrohtu hävitavate kultuuride kasvatami-

ses, mulla toitevarude suurendamises täisväetise andmisega ja vajaduse korral mulla lupjamises.

Valdav enamik meie puuviljaaedadest rajatakse harilikult püsivalt põllukultuuride all olnud maale. Suurema maaparandustööna võib siin esineda mulla veelude korraldamine. Kui vajalikuks osutub ulatuslik kuivendamine, siis tuleb lasta koostada vastav plaan. Kuivendamisel tuleb hoolega jälgida, et ei tekiks ülekuivendamist. Puuviljaaias kuivendatakse peamiselt salakraavidega.

Aia maa-alalt tuleb kõrvaldada kõik tegurid, mis pidurdavad põhjalikku maaharimist: koristada kivid ja kännud, tasandada hobu-mullakühvli abil lohud, täita vanad mittevajalikud lahtised kraavid jne.

Istutusele eelneva sügava maaharimisega ja täisväetise andmisega luuakse eeltingimused noorte viljapuude kiireks juurdumiseks ja heaks toitumiseks, mis omakorda tagab nende hoogsa kasvu.

Eesti NSV oludes, kus mullakiht puuviljakultuuride juurekava leviku sügavusega võrreldes on enamasti madalavõitu ja mitte küllaldaselt toiteaineterikas, on eriti tähtis korralik väetamine ja järk-järgult süvenev kündmine. Sellega tuleb alata juba 2—3 aastat enne istutamist. On soovitatav, et istutamisaastale eelneval sügisel toimuv viimane sügavkünd ühes põhjakohendamisega ulatuks 35—40 sm sügavuseni. Sügav künd on tõhus vahend ka umbrohtude hävitamisel.

Mulla reaktsiooni ja struktuurita muldade füüsikaliste omaduste parandamiseks on soovitatav lupjamine. Et meie muldade lubjatarve on väga kõikumine, tuleb lupjamine toimetada vastavate mulla analüüside andmete järgi. Lubjata tuleb sügisel, aga mitte üheaegselt laudasõnniku andmisega.

Juurviljaaias parimaks eelkultuuriks on teistes liiduvabariikides korraldatud katsete andmeil mitmeaastaste heintaimede kultuur, mille külvis koosneb kaaluliselt $\frac{2}{3}$ liblikõieliste ja $\frac{1}{3}$ kõrsheinete seemneist. Heinkamar tuleb üles künda sügisel. Selleks on soovitatav tarvitada eelkoorijaga atra, millele järgneva võimalikult sügava põhjakohendamine. Kui eelkoorijaga ader puudub, tuleb heinkamar enne sügavkünda purustada. Põldhein eelkultuurina kindlustab hea mulla struktuuri ja toiteainete varu. Heinapõllu üleskünni alla on soovitatav anda veel sõnnikut 40—50 tonni hektaarile.

Varem hästi haritud ja väetatud muldadel võib heinakultuuri likvideerimisele järgneda viljapuude ja marjapõõsaste istutamine. Kui aga maa-ala, kuhu puuviljaaed rajatakse, oli mõne teise kultuuri all, seejuures umbrohtunud, nõrgalt väetatud ja halvasti haritud, siis on soovitatav seal kaheks-kolmeks aastaks sisse viia erikülvikord (sööda- ja köögiviljakülvikord).

Külvikorras tuleb valida sellised kultuurid, mis võimaldavad järkjärgult süvenevat kündmist ja umbrohu hävitamist, nõuavad orgaanilist väetist ja viimasel külvikorra aastal vabastavad maa-ala kultuuride alt küllalt vara selleks, et oleks võimalik läbi viia istutusele eelnevat väetamist ja sügavat kündmist ning vastavate taimeliikide sügis-suvist või sügisest istutamist. Niisugused kultuurid on mustkesale järgnev talivili ja kõik rühvelviljad. Viimasteist tuleb istutusaastal või sellele eelneval aastal kasvatada varajast kartulit ja varajasi köögivilju.

Majandeis, kus laudasõnnikut on vähe, on soovitatav mulla rikastamiseks orgaanilise ainega külvikorda sisse viia haljasväetis. Selleks võib olla viimasel aastal vikk või pelusk segus kaeraga, vahekorras 2 : 1; külvinormiks on 180—200 kg hektaarile. Parimaks haljasväetise taimeks on valge mesik, mis külvatakse katevilja alla, kui viimane on 2—3 lehes. Külvinorm on, olenevalt seemne väärtusest, 25—35 kg hektaarile. Mulda tuleb vajaduse järgi lubjata. Katevili niita nii kõrgelt, et mesiku tüükaile jääks rohelisti lehti. Sisse künda järgmisel aastal öitsemisperioodi algul. Mesiku tugeva kasvu korral on soovitatav sissekündmise kergendamiseks mesikuvarred künni suunas maha rullida.

Väga heaks orgaanilise ainega rikastamise ja väetamise vahendiks on veel poolkõdunenud turbamulla ja sõnniku kompost, millesse on segatud fosforiiti ja lupja. Sõnniku vähesuse korral on soovitatav kasutada kõdunenud turbamulda, eriti raskematel muldadel. Humushapete neutraliseerimiseks tuleb turbamuld, kui see ei ole varem väljakaevatuna hunnikuis seisnud, juba talvel põllule väikestesse hunnikutesse laiali vedada.

Kõigile kultuuridele, mida puuviljaaia rajamiseks ettenähtud maa-ala 2—3 istutamisele eelneval aastal kasvatatakse, on soovitatav anda täismineraalväetis. Neile kultuuridele ja ka otseselt aia istutuse eel antava laudasõnniku rikastamiseks fosforiga ja fosforiidis leiduva fosfori toime tõstmiseks on soovitatav see komposteerida laudasõnnikuga. Selleks raputada sõnnikule iga looma kohta päevas 200—400 g fosforiiti.

Et meie kollektiivseis ja riiklikes majandeis leidub puuviljaaia rajamiseks kohaseid pikemat aega põllukultuuride all olnud maa-alasid, siis ei ole vajadust peatuda maa-ala ettevalmistamise juures erilistes tingimustes, näiteks söötismaadel või varem puuviljaaia all olnud maadel.

Ka koduaedade juures jäävad maa ettevalmistamise põhimõtted samaks, mis suurte aedade juures, s. o. kogu maa-ala tuleb enne istutamist korralikult harida, väetada ja umbrohist, eriti juurumbrohist puhastada.

Istutusmaterjali valik ja istutamine

See on uute aedade rajamisel kolmas tähtis küsimus. Ei aita hea asukoht ega maa korralik ettevalmistamine, kui istutusmaterjali kvaliteet on madal ja istutamine ei toimu õigel ajal. Ainult hea kvaliteediga istikuid õigel ajal kõigi reeglite kohaselt heasse, hästi ettevalmistatud mulda istutades on kindlustatud viljapuude ja marjapõõsaste hea kasvamine, hoogne kasv ja varajane ning rikkalik viljakandvus. Seepärast tuleb muretseda ainult häid istikuid. Tellimine nende saamiseks anda sisse juba varasügisel. Enne istikute tellimist peab aga olema lõplikult lahendatud sortimendi küsimus iga kultuuri piirides.

Eesti NSV-s on koostatud oludele vastav viljapuude standard-sortiment, mis koosneb parimatest sortidest ja võimaldab põhi- ja täiendava sortimendi piirides kõige mitmekesisemaks otstarbeks ja erinevates, kuid viljapuude ja marjapõõsaste kasvuks siiski sobivates mullaoludes rajatavate aedade jaoks kohase sortimendi koostada.

Sortimendi koostamisel tuleb arvestada veel sortide vastastikuse tolmlamise võimet ja sellega toimetuleku võimalusi öitsemisajast lähtudes.

Need kaks küsimuste kompleksi, s. o. ühelt poolt rajatava aia ülesanne ning mullastiku omadused ja teiselt poolt sortide majanduslikud omadused, kasvunõuded ja tolmlamise võimalus, tuleb omavahel kooskõlastada. Ainult siis võib rajatav aed oma ülesanded täita ja olla seejuures, kui kõiki teisi tingimusi on silmas peetud, majanduslikult tasuv. Sellest lähtudes käsitleme järgnevalt lühidalt meie viljapuude, marjapõõsaste ja puhmikute põhi- ja täiendava sortimendi omadusi.

Iga üksiku aia jaoks sortimendi koostamiseks tuleb sortide omadusi põhjalikult tundma õppida. Selle kui ka teiste aia rajamisega ühenduses olevate põhiliste küsimuste lahendamisel kasutada maakondade täitevkomiteede juures töötavate aiandusagronoomide ja teiste vastava ala asjatundjate ning erialase kirjanduse abi. Käesolevas kirjutuses on käsitletud sortimendiga ühenduses olevaid küsimusi ainult selles ulatuses, kuivõrd see on vajalik puuviljaaia rajamise juures põhiliste eksimuste vältimiseks.

Esijoones tuleb silmas pidada seda, et meil rajatavate puuviljaaedade istutusmaterjali põhituum peab koosnema põhisortimenti kuuluvatest sortidest, mida täiendavad, olenevalt olukorrast, suuremas või vähemas ulatuses täiendavasse sortimenti kuuluvad sordid. Sellest lähtudes ongi käsitletud lühidalt ainult põhi- ja täiendavasse sortimenti kuuluvate sortide omadusi, asjaarmastajate sortimendist on nimetatud ainult väljapaistvamad sordid.

1. Õunapuud

Põhisortimenti kuuluvatest talisortidest on soovitatavamad: Liivi sibulõun, Antonovka, Tartu roosõun;
sügissortidest: Liivi kuldrenett, Sügisjoonik;
suvisortidest: Valge klaarõun.

Mullastiku suhtes on leplikumad Liivi sibulõun, Antonovka, Sügisjoonik ja Valge klaarõun. Tartu roosõun eelistab rohkem keskmise raskusega ja kergepoolseid muldi, Liivi kuldrenett aga nõuab hea ja kvaliteetse saagi kasvatamiseks keskmise raskusega, sooje, sügavama põhjaga muldi. Valge klaarõun ja Tartu roosõun hakkavad vilja kandma väga noorelt; Liivi kuldrenett ja Antonovka noorelt; Liivi sibulõun ja Sügisjoonik hilja. Heaks lauaõunaks on esijoones Liivi kuldrenett, temale järgnevad Valge klaarõun ja Liivi sibulõun. Rahuldavad lauaõunad on Tartu roosõun ja Sügisjoonik. Viimane sobib ka töötlemiseks. Peamiseks töötlemisõunaks on aga Antonovka, mille hästi täiskasvanud valminud viljad on sobivad ka lauale. Põhisortimenti kuuluvate sortide erinõuetest võib märkida, et Antonovka eelistab suuremat mulla niiskust ja Tartu roosõun nõrgapoolse vegetatiivse kasvu ja varajase ning rikkaliku viljakandvuse pärast nõuab heakvaliteediliste viljade kasvatamiseks rikkalikku väetist.

Täiendavasse sortimenti kuuluvatest sortidest on soovitatavamad:

talisortidest: Safranpeping, Paide taliõun, Anis (punane ja joonik) ning Leedu peping;
sügissortidest: Pärnu tuviõun ja Borovinka;
suvisortidest: Krügeri tuviõun, Suislepp, Tallinna pirnõun.

Neist on lauaõunad: Safranpeping, Paide taliõun, Pärnu tuviõun, Krügeri tuviõun, Suislepp ja Tallinna pirnõun; laua- ja töötlusõunad: Anis (punane ja joonik), Leedu peping; töötlusõun: Borovinka.

Mullastiku suhtes on neist leplikumad Safranpeping, Leedu peping, Borovinka ja Krügeri tuviõun. Ulejäänud sortidel on aga mullastiku ja niiskuse suhtes mõningad erinõuded. Suuremal hulgal istutamise korral on soovitatav nende nõuetega vastava ala kirjanduse kaudu lähemalt tutvuda.

Asjaarmastajate sortimendist on tähelepanuväärsemad:

sügissordid Croncelsi õun ja Seerinka ning suvisort Säfstaholm.

2. Pirnipuud

Põhisortimenti kuuluvad: Clapp'i lemmik, Tervishoiuõunik ja Trebuu varajane. Kõik need on lauasordid ja nõuavad heaks kasvamiseks ja kvaliteetse vilja kandmiseks häid muldi. Vähem nõudlik neist on Tervishoiuõunik.

Täiendavasse sortimenti kuuluvad: Espereni pirn, Seemnetu, Liegeli võipirn ja Dr. Jules Guyot.

Oma suhteliselt kõrge külmakindluse ja varajase viljakandvuse poolest on neist meie oludes kasvatamiseks kohasem Seemnetu. Kuigi tema viljaomadused ei ole esmajärgulised, võib neid hea väetamisega tublisti parandada.

Asjaarmastajate sortimenti kuuluvad: Mitšurini talivõipirn, Madame Levavasseur, Kirju juulipirn ja Metsa nauting. Tuleb märkida, et pirnipuude sortimendi kohta on meie oludes üldiselt veel vähe kogemusi ja andmeid.

3. Ploomipuud

Põhisortimenti kuuluvad: Emma Leppermann, Viktooria, Tsaar.

Täiendavasse sortimenti kuuluvad: Wilhelmine Späth, Liivi kollane munaploom ja kreek.

Kreek esineb meil metsikult. Aeda istutamiseks tuleb välja valida külmakindlamad, rikkalikult kandvad ja paremate viljaomadustega vormid. Sobib esijoones töötlemiseks. Kõik eespoolloetletud kultuurid on head lauaploomid. Töötlemiseks on sobivad Wilhelmine Späth ja Tsaar.

4. Hapukirsipuud

Põhisortimenti kuuluvad: Säilisveiksel, Vladimiri kirss ja Hindenburg.

Vähenedulikkuse, viljakandvuse ja isetollemise poolest on neist tähelepandavaim Säilisveiksel, mille vili valmib hilja ja sobib peamiselt töötlemiseks. Varajasema valmimise ja parema maitse poolest tuleb lauakirsina kõne alla esijoones Hindenburg.

Täiendavasse sortimenti kuuluvad: Osteimi veiksel, Varajane kentkirss, Hispaania klaaskirss ja Mitšurini viljakas.

Töötlemissordid neist on esijoones Mitšurini viljakas ja Osteimi veiksel, kaks ülejäänut sobivad ka lauale.

Asjaarmastajate sortimenti kuuluvad: ainult maguskirsid Werderi varajane ja Cassino varajane. Mõlemad on varavalmivad lauasordid, kuid meie oludes suhteliselt külmaõrnad, mispärast on mõeldav neid istutada ainult vähesel hulgal.

5. Maasikad

Põhisortimenti kuuluvad: Saksa Evern, Ernst Preuss, Leopoldshalli hiline ja Jucunda.

Parimad neist on lauasordina varavalmiv Saksa Evern ja töötlemisordina Jucunda.

Täiendavasse sortimenti kuuluvad: Võitja, Mieke, Schindler ja Direktor Echtenmeyer. Kaks esimest sobivad lauale ja töötlemiseks, viimane on peamiselt lauasort.

Asjaarmastajate sortimendist on tähelepanuväärsemad: Flaamimaa ja Kuninganna Luise, väljaspool meie praegust sortimenti on osutunud väga headeks sortideks Mõssovka ja Kom-somolka. Eriti tuleb esile tõsta Mõssovkat kui varajast, kõrge saagianniga ja haiguskindlat sorti.

6. Vaarikad

Põhisortimenti kuuluvad: Lloyd George, Preisimaa ja Marlboro.

Lloyd George ja Marlboro on esijoones head töötlussordid, Preisimaa hea lauamari.

Täiendavasse sortimenti kuulub: Magnum Bonum.

Väljaspool meie senist sortimenti on nimetamisväärsed veel Ussanka, Volžanka ja Kusmini uudis. Neid sorte kasvatatakse NSV Liidu teistes põhjapoolsetes vabariikides hea eduga.

7. Karusmarjad

Ex bibl. univ. Tart.

Põhisortimenti kuuluvad: Houghtoni seemik, Rohe-line pudelimari, Orleani punane, Kollane võidumari ja Kolumbus.

Töötlemiseks on parimad Houghtoni seemik (jahukastekindel) ja Roheline pudelimari. Ulejäänud kolm on head lauamarjad.

Täiendavasse sortimenti kuuluvad: Leba valitu, Punane võidumari ja Hansa lauamarjana ja töötlemiseks ning Höningi varajane peamiselt lauale.

8. Mustad sõstrad

Põhisortimenti kuuluvad: Boskoopi hiiglane ja Koljat. Mõlemad on head laua- ja töötlemismarjad.

Täiendavasse sortimenti kuulub: Inglise must, mis on peamiselt lauamari.

Küllalt headeks sortideks on veel, kuigi nad eespooltoodute tasemeni ei küüni, Napoli must, Lee viljakas ja Must kirss-sõstar.

9. Punased sõstrad

Põhisortimenti kuuluvad: Hollandi punane ja Varajane punane.

Esimese vili on hilja-, teisel varavalmiv. Mõlemad on kõrge happesisaldusega ja sobivad töötlemiseks. Massiliseks kasvatamiseks on väga kohane Hollandi punane, kui suhteliselt vähenõudlik sort.

Täiendavasse sortimenti kuuluvad: Heros ja Varajane viljakas.

Mõlemad sobivad peamiselt koduaedades kasvatamiseks. Madalama happesisalduse poolest sobivad ka lauamarjadeks.

Asjaarmastajate sortimenti kuuluvad: Põhja täht ja Vierlandi esmik.

10. Valged sõstrad

Põhisortimenti kuuluvad: Jüteborgi valge ja Inglise valge. Mõlemad on head sordid. Esimene on kasvutingimuste poolest vähenõudlikum. Mõlemad sobivad nii lauale kui töötlemiseks.

Asjaarmastajate sortimenti kuuluvad: Hollandi valge ja Versailles valge.

Arvestades seda, et meie aedadesse ühe viljapuu- või marjapõsaliigi piirides istutatakse palju sorte ja et vastava sortimendi õitsemisaegades väga suuri erinevusi ei ole, siis kõrge viljakuse huvides vajaliku vastastikuse tolmlamise küsimuses üldjoontes raskusi ei esine. Kui aga aeda kavatsetakse istutada ühest viljapuuliigist ainult 2—3 sorti, siis tuleb antud sortide vastastikuse tolmlamise küsimusesse põhjalikult süveneda. Eriti tähtis on see suuremate aedade rajamisel.

Nagu eespool juba mainitud, on istutusmaterjali kvaliteedil puude ja põõsaste edasise arenemise ning viljakuse suhtes väga suur tähtsus. Mitšurini-nimelise Puuviljanduse Uurimise Instituudi

poolt korraldatud katsed on näidanud, et aedade rajamisel I valiku õunapuustikutuid tarvitades väljalangemisi pole olnud. II valiku istikute tarvitamisel oli väljalangemisi 8,3% ja III valiku puhul 25%. Umbes samad suhted ilmsid hiljem ka puude kasvujõus, viljakandvuse alguses ja saagi kõrguses. See näitab, et III valiku istikute kasutamine aedade rajamiseks on täiesti lubamatu. Seepärast on ka Eesti NSV-s puukoolide kohta kehtestatud vastav seadus, mis lubab müüa ainult I ja II valiku nõudeile vastavaid istikuid.

Istikute heast välimusest on aga vähe, sellega peavad kaasuma ka head seesmised omadused. Seepärast tuleb kogu istutusmaterjal tellida esijoones riiklikest puukoolidest, kus tagatakse istikute sordiehtsus ja kasutatakse viljapuude alustena külmakindlat materjali. See on meil täiesti läbiviidav, sest igas maakonnas asub 1—2 suuremat riiklikku puukooli.

Istutusmaterjali kohaletoimetamise aeg oleneb üksikute kultuuride istutamise ajast. Istikute veol ja pakkimisel tuleb hoolitseda, et koorel, okstel ja pungadel ei tekiks mehaanilisi vigastusi ja et juured ei kannataks külma ega kuivuse all. Istikud, mis toimetatakse kohale sügisel ja istutatakse kevadel, tuleb talveks varjatud kohas väga hoolikalt mulda kaevata ja katta, et vältida külma ja närijate (hiirte, jäneste) kahjustusi.

Viljapuude juures, arvestades meie mullaolusid, on sügavale maaharimisele lisaks vajalik veel istutuskohtade eriline ettevalmistamine istutusaukude kaevamise, istutuskohtade lõhkeainetega kobendamise või reakohtade sügavalt laialikünni ja istutuskohtade süvendamise teel.

Sellele peab eelnema istutuskohtade märkimine, mis toimub tugivaiade abil. Istutuskohti välja mõõta saab väga hästi lihtsate abinõudega. Selleks on vaja ainult ekrit, mõõdulinti ja vastavat arvu vaiu. Märkimine tuleb korralikult läbi viia, nii et pärast märkimist kõik vaiad kõigis suundades reas seisaksid. Marjapõõsaste istutuskohti võib kergesti ja kiiresti leida ning märkida hobumärgisti abil.

Lõhkeainete ja sügavkünni teel kombineeritud istutusaukude ettevalmistamise viiside kohta saab juhendeid erikirjandusest. Tavalisemaks istutuskohtade ettevalmistamise viisiks on meil siiski kaevatud istutusauk. Praegu peetakse sobivaimaks 1,0—1,5 m laiust ja 0,5—0,7 m sügavust istutusauku. Mida sügavam ja seega viljapuude kasvunõuetele vastavam on muld, seda rohkem on õigustatud 0,7 m sügavune istutusauk. Mida laiem on istutusauk — muidugi teatava piirini —, seda parem. Et istutusaugud kaevatakse käsitsi, siis on majanduslikel kaalutlustel eespoolmärgitud laius küllaldane, eriti sel juhul, kui kogu maa-ala istutuse eel sügavalt

hariti ja seda ka hiljem aeg-ajalt korratakse. Viljapuude istutus-
augud tuleb kevadise istutamise korral juba sügisel valmis kaevata. Kui seda ei ole võimalik teha, siis kaevata auk, nii kevadise kui ka sügisese istutamise korral vähemalt 2 nädalat enne istutamist. Marjapõõsaste jaoks tehakse istutusauk istutamise ajal ja nii suur, et juured vabalt sisse mahuvad.

Puud tuleb istutada, arvestades mulla vajumist, istutusaugu äärtest 3—4 sm kõrgemale. Juured tuleb korralikult laiali suunata. Juurte vahed olgu mullaga hästi täidetud. Juurte ümber panna parim muld. Juuri kasta kohe pärast esimest mullaga katmist, kuid enne selle kinnitallamist. Kastmisnõgu katta kõduga, sõnnikuga või turbamullaga.

Puude võra ja põõsaste oksad tuleb esimese kasvuaasta kevadel tagasi lõigata. Tingimata vajalik on see kirsi- ja ploomipuude ning marjapõõsaste juures. Kuigi võra okste tagasilõikamise võib pini- ja õunapuude juures jätta ka teiseks kevadeks, näib meil siiski paremaid tagajärgi andvat lõikamine esimese kasvuaasta kevadel. Viljapuude istutamisel tuleb tugivaia pidada siiski vajalikuks, sest see kaitseb noort puud maaharimisel vigastuste eest. Niikaua kui aedade ümber puudub võrktara, tuleb noori viljapuid kaitsta jäneste ja külmakahjustuste vastu kuuseokstega, kui kõige kergemini kättesaadava materjaliga.

Et istikud hästi kasvama läheksid ja esimesel aastal hea kasvu annaksid, ei tohi istutamiseiga hilineda. Istutada tuleb tingimata enne pungade puhkemist. Parimad istutusajad on liikide järgi: maasikail august, septembri algus või varakevad; vaarikail, sõst-
rail ja karusmarjadel septembri lõpp ja oktoober; pini-, ploomi- ja kirsipuudel kevad — aprilli lõpp ja mai; õunapuudel enamikus kevad — aprilli lõpp ja mai. Pika ja kuivavõitu sügise puhul võib kergematel muldadel õunapuid heade tulemustega istutada ka sügisel. Kuid istutamine ei tohi hiljaks jääda. Oktoobri teisel poolel läbiviidud istutamine ei anna harilikult enam häid tulemusi. Sügisel istutatud õunapuude ja marjapõõsaste lähem ümbrus tuleb hoolikalt sõnnikuga katta.

Lõpuks olgu märgitud, et kui juba üheaastaste põllukultuuride juures ei ole lubatav halva seemne hiline külv halvasti haritud ja väetatud mulda, siis, arvestades puuviljakultuuride pikka iga ja nõudlikkust, ei ole selline teguviis siin üldse mõeldav, sest siin maksab rohkem kui kuski mujal põhimõte: kuidas külv, nõnda lõikus. Seepärast tuleb igal kolhoosil või sovhoosil, kus kavatsetakse rajada puuviljaaed, kõik aia rajamisega ühenduses olevad küsimused põhjalikult läbi kaaluda, et õigeaegselt tegelike eel-
tööde läbiviimisele asuda.

Soovitavat kirjandust

B. Golubev, Taime toitumine ja väetusained. RK „Poliitiline Kirjandus“, Tallinn 1948.

Kolhooside aednike töökogemusi. RK „Poliitiline Kirjandus“, Tallinn 1949.

N. Murri ja J. Kerdi, Looduse ümberkujundamine I. V. Mitšurini õpetuse alusel. RK „Poliitiline Kirjandus“, Tallinn 1949.

J. Palk, Viljapuuaija rajamine. RK „Teaduslik Kirjandus“, Tartu 1947.

M. Pavlova, Aedmaasikas. RK „Pedagoogiline Kirjandus“, Tallinn 1948.

B. Pettai, Marjapõsaste kasvatamine. RK „Teaduslik Kirjandus“, Tartu 1946.

B. Pettai, Marjaaija rajamine. RK „Teaduslik Kirjandus“, Tartu 1947.

A. Peterburgski, Mulla põhiomadused. RK „Poliitiline Kirjandus“, Tallinn 1948.

M. Tšičevski, Maaharimine ja umbrohutõrje. RK „Poliitiline Kirjandus“, Tallinn 1948.

Sisukord

Sissejuhatus	3
Puuviljanduse korrastamise üldpõhimõtted	5
Puuvilja- ja marjaia koha valik ja sisustamine	8
Maa-ala ettevalmistamine	11
Istutusmaterjali valik ja istutamine	14

Kaanejoonise valmistanud R. T u n g l a

Toimetaja O. P ä r n

Tehniline toimetaja E. P l a k s

Ю. Палк. Основание плодового и ягодного сада

На эстонском языке

Ladumisele antud 2. IV 1949. Trükkimisele antud 27. IV 1949. Paber 61×86 sm ¹/₁₆. Trükiarv 3000.
Trükitähti trükipoognas 43 344. Trükipoognaid 1,5. Arvutuspoognaid 1,24. MB-03532. Tellimise nr. 654.
Trükikoda „Punane Täht“, Tallinn, Pikk 54/58.

Rbl. 1.—

H-17432

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00426672 4

49 013